

CULTÚR AGUS AN STÁT

SÉAMAS Ó SÍOCHÁIN

1. *An Náisiúnachas*

Idéal de chuid an naoú haois déag is ea an t-idéal gur cóir gurb ionann iad an stát polaitiúil neamhspleách agus an t-aonad cultúrtha ar a dtugtar an náisiún. Idéal é a d'escair ón náisiúnachas agus atá mar bhuntréith ag an náisiúnachas. Ach tháinig go leor de na haonaid pholaitiúla dá dtagraíonn an t-idéal seo ar an saol i bhfad roimhe sin—ón gceathrú go dtí an séú haois déag—mar ghnáththoradh ar iarrachtaí ríthe a gcumhacht a leathnú. I gcásanna áirithe—luaitear Sasana mar shampla—chuaigh méid áirithe den aontacht chultúrtha taobh leis an aontacht pholaitiúil ó thús. I gcásanna eile tháinig aontacht chultúrtha i ndiaidh agus de bharr na haontachta polaitiúla. I gcásanna eile fós, san Eilbhéis mar shampla, níor aontáíodh na haonaid pholaitiúla riamh ar leibhéal an chultúir.¹

Go dtí an naoú haois déag, áfach, níor glacadh leis mar ábhar creidimh, nach mór, gur cóir go mbeadh aonaid neamhspleácha pholaitiúla ag teacht go hiomlán leis na haonaid aitheanta chultúrtha. Cé go n-áirítear tréithe bunúsacha eile leis an náisiúnachas tá an t-idéal seo sa cheartár. Ní haon ionadh é, mar sin, go ndírítear aird ó am go chéile ar an gceangal idir cultúr agus polaitíocht i dtéarmaí áirithe i stair na tíre seo againne agus go mbíonn tionchar ag an náisiúnachas ar na freagraí a chuirtear ar aghaidh. Ar an ábhar sin ní miste an cheist a chur: Cé mar a luigh polaitíocht agus cultúr le chéile in Éirinn roimh theacht na Normannach?

2. *Cultúr agus Polaitíocht in Éirinn*

Leagtar béim ar leith ag scoláirí ar aontacht chultúrtha sa luathré. “As far back as we can trace Irish literature Ireland, was, in a full sense, a nation (although not a nation-state) . . .” a deir de Paor.² Luaitear aontacht teanga, creidimh agus eagrú náisiúnta an aos léinn, ach níos minice fós, b'fhéidir, aontacht ársa na scéimeanna cosmografacha. “The Pentarchy is the oldest certain fact in the political history of Ireland” a scríobh Eoin Mac Néill.³ Agus ar ndóigh, ní féidir labhairt faoin chúigiú cuid gan an t-ionlán a bheith intuigthe. I mír amháin den traidisiún samhlaítear an tír mar aonad: cúige amháin i lár baill .i. Míde, “an lár”, agus na ceithre

cúigí eile mórthimpeall: Connachta, Ulaidh, Laighin agus Mumha. I mír eile den traidisiún samhlatéar dhá íarphointe a bheith ag an tír, Teamhair agus Uisneach. Suiomh ríogacht dhíaga ab ea Teamhair, ach níl tábhacht shacrach Uisnigh chomh soiléir—tugann Giraldus Cambrensis *unbiliticus* Éireann air.⁴ Sa scéal *Suidgud Tellaig Temra* tosáinn an eachtra i dTeamhair, nó mar a deirtear in alt 20 den scéal, i “tellaich Temhrach . . . co ceithri hardaib hÉirenn imbi”. Leanann an síua ar aghaidh go hUisnech, áit a bhfágáir “Ia cloichi cóic-druimneach i fir-mullaich Uisnig” (“a pillar-stone with five ridges . . . a ridge for every province in Ireland”).⁵

Cé go n-admhaítear go leor de na foinse a bhfuil fanaise ar na scéimeanna cosmografacha seo ar fáil iontu a bheith déanach, glactar leis gur fíorthraidisiún ársa Ceilteach atá iontu. Mar thaca leis seo deintear tagairt d’fhianaise Chaeasair i dtaobh mértiní draoithe a reachtáilteadh ar dháta cinnte i gceartlár críoch Gall .i. i dtír na Carnutes.⁶

Ag glacadh leis, mar sin, gur tugadh aitheantas áirithe d’aontacht tíre ar leibhéal an chultúir, ní mór féachaint cé mar a luigh sé seo leis an gcóras polaitíochta a bhí i réim.⁷ Tá tuairimí nochtaíthe ag Proinsias Mac Cana ar an gceangal idir cultúr agus polaitíocht.⁸ Ag trácht dó ar na filí deir sé:

According to the view of the world by which they were conditioned the spiritual concept of a national unity did not require a mirror image in the realm of secular politics: in other words religious concept and political structure did not necessarily coincide.

Agus

In the primitive Irish view of things political cohesion and centralism was not in itself necessarily a social good.⁹

Dírionn Mac Cana ár n-aird ar áiteanna eile ina bhfuil, dar leis an ceangal céanna idir an cultúr agus an pholaitíocht—an Ind agus an Afraic, mar shampla. I gcás na hAfraice, tar éis d’5 tagairt a dhéanamh do shaothar cáiliúil san anttraipeolaíocht, deir sé:

Basically what they (na húdair) are saying is that when there is cultural diversity unity must be maintained through centralist state-like structures, but that where there is cultural homogeneity these may be dispensed with. The problem in early Ireland was that each individual kingdom was small enough not to require

Ó SÍOCHÁIN

such structures, while in the country as a whole cultural religious homogeneity was such that centralised government was unnecessary.¹⁰

Má tá tábhacht ag an gcultúr, tá easpa tábhachta ag baint leis an bpolaitíocht. Luíonn sé leis an dearcadh seo nach bhfuil sa chog-aíocht ach cluichíocht:

... one might almost describe the endemic warfare of early Ireland as “harmless”, for, while it could be barbarous, its primary aim was like that of the modern riot weapon: to sting and to stun but not to kill.

B’é feidhm na cogadóchta, deirtear linn, “to uphold social order and to bond the tribal kingdom”. Agus ní raibh sa chreachadóireacht a ba ghnáth sna céadta tar éis teacht na Normannach ach “little more than a well-tried social lubricant that conferred certain benefits and carried few dangers for the system”.¹²

Tá an míniú seo ar an gceangal idir cultúr agus polaitíocht, dar liom, bunaithe ar (nó gineann sé, nílím cinnte cé acu) thuiscint ar an bpolaitíocht atá lochtach, teoranta. Ní haon rud nua é an deacracht seo ag scoláirí luathpolaitíocht na hÉireann a thuiscint i dtéarmaí atá ag freagairt don saol mar a bhí an tráth úd seachas i dtéarmaí na linne seo. Léiríú ar seo ab ea an t-easaontas idir G. H. Orpen agus Eoin Mac Néill i dtaobh an chórais pholaitíochta. Chonachtas do Orpen gur tír ainrialta í Éire (“anarchic”, “in a tribal state”). Dhúirtaigh Mac Néill an téarma “treibh” a úsáid; samhlaíodh dó go raibh an tír ina hiomlán aontaithe faoi riall Ard-Rí, ag a raibh dóthain cumhachta leis an dlí a chur i bhfeidhm.¹³ Ba théarma diúltach é “treibh” dóibh araon—téarma a chiallaigh easpa gach tréith a bhain le riar ordaithe an Stáit. Mar a thug Binchy faoi deara go géarhuiseach, ní raibh ar chumas ceachtar acu córas polaitíochta a shamhlú ina gcoinneofaí ord poiblí gan tréithe stát ár linne féin aige.

Cé go bhfuil an-dul chun cinn déanta inár dtuiscint ar luathstair na hÉireann ó thús an chéid, tá deacracht fós ag scoláirí an córas polaitíochta a thuiscint de bharr easpa fíotail agus easpa tairbhí ag déileáil le struchtúr agus saintréithe na polaitíochta i bpoibail ársa. Léiríú ar thóraithe fíotail is ea gur glacadh athuair leis an téarma “treibh” ag scoláirí áirithe: i dtús ag Binchy, a ghlacann le “treibh” mar “a primary aggregate of people under a headman or chief”;

ansin ag Byrne ag a bhfuil alt iomlán ar an ábhar.¹⁴ Tá comhartha ar an scéal, ámh, gur téarma fuill (“residual”) é “treibh” fós, agus gurb é atá i gceist le “treibheachas” ná easpa tréithe a ghabhann le stát ár linne féin. Sé croi an treibheachais, dar le Binchy, ná “the complete fragmentation of political authority . . . coupled with the absence of public administrative machinery”; séard atá sa chóras polaitíochta go ginearálta ná “the state in chrysalis” nó “in embryo”.¹⁵ Dar le Byrne, “it is difficult to speak of politics or the state as such”.¹⁶ Táthar fós ag smaoineamh ar an stát.

3. An Pholaitíocht agus an Antraipeolaíocht

Bionn ar antraipeolaíthe dul i ngleic le téarmaíocht agus struchtúr na polaitíochta chomh maith. D’úsáidí an téarma “treibh”, mar shampla, go forleathan agus gan móchrúinneas i gcónaí; d’úsáidí é i leith pobail mionoileáin san Aigeán Chluin agus i leith ríochtaí láidre ar nós Buganda san Afraic Thoir. Ach arís tá dul chun cinn déanta, go háirithe ó 1940 nuair a foilsíodh leabhar a aithnítear mar thúsphointe ag an bhforoinn sin den antraipeolaíocht ar a dtugtar “antraipeolaíocht pholaitiúil”. Seo *African Political System* inar roinn na heagarthóirí na córais pholaitiúla sa leabhar ina dhá chuid: iadsan le tréithe an stáit agus iadsan gan iad.¹⁷

Tá nochtaíthe ag diantaighde ó shin i leith go bhfuil líon i bhfad níos mó ná sin de shaghasanna córais polaitíochta idir an córas is simplí agus stát na fichiú haoise. Stát tomhais amháin a úsáidtear le saghasanna a mheas ná méid an *idirdhealaithe* (“differentiation”) atá i réim .i. cé chomh mór is atá an pholaitíocht scartha amach ó ghnéithe eile den chóras sóisialta. le struchtúr agus oifigigh dá cuid féin. I stát na linne seo tá an t-idirdhealú seo sofheicthe go maith; tá struchtúr na polaitíochta so-aiheanta ó struchtúr a bhaineann leis an eacnamaíocht, le cúrsaí creidimh, oideachais 7rl. Ach sna pobail is “simplí” ar domhan tá an córas polaitíochta *neamhdhealaithe* (“undifferentiated”); tá polaitíocht, eacnamaíocht 7rl. fite fuaite ina chéile—táid *neadaíthe* (“embedded”) ina chéile.

Conas a aithnítear an pholaitíocht nuair atá sí neadaíthe mar seo, gan aon struchtúr infheicthe? Ní mór í aithint ón bhfeidhm (“function”) atá ag an bpolaitíocht. Dirítear sammhínithe sa socheolaíocht agus san antraipeolaíocht níos mó ar fheidhm ná ar struchtúr. Sampla:

. . . the policy or political system is viewed, not as a concretely distinct part of the social system, but rather as a functional

aspect of the whole system: the aspect concerned with making and carrying out decisions regarding public policy, by whatever institutional means.¹⁸

Chomh maith le sainmhínithe úsáidtear réimse eile téarmaí/coinceapanna a leagann béim ar fheidhm na polaitíochta; ina measc tá údarás (“authority”), cumhacht (“power”), polasaí (“policy”, decision-making), tacaíocht (“support”), forneart (“force/coercion”), ceannas (“leadership”), disteantacht (“legitimacy”), riarachán (“administration”), srathú sóisialta (“social stratification”), lárnú (“centralization”), idirdhealú (“differentiation”).

Le cabhair ó shainmhínithe, coincheapanna agus domhaineolas ar an bpolaitíocht i measc na scóirthe pobal ar fud an domhain, tíg le hantraipeolaíthe córais pholaitíochta a shineadh ar líne ón saghas is simplí go dtí an saghas is casta. Tá iarracht mar seo déanta ag Dole.¹⁹

I Tribe: (Autonomous group of people organised primarily by kinship ties)

A *Egalitarian*:

1. Informal Unsegmented (Unstable band or horde)

2. Formal Unsegmented (stable group without lineal kin divisions)

3. Simple Segmented (group with lineal kin divisions)

B *Ranked*:

1. Stratified Segmented (aggregate of related kin groups under the control of a paramount leader; chieftdom)

II *Nation*: (Autonomous group with a centralised government, organised primarily on the basis of non-kin relationships)

A *Simple*:

1. State (a nation comprising a single centralised government)

B *Complex*:

1. Empire (a nation comprising more than one previously autonomous state, each of which continues to exercise a considerable degree of local autonomy)

Cá luíonn Éire na luathré ar an líne ón gcóras is simplí go dtí stát na haoise seo? Tá sí níos goire, dar liom, do chóras stáit ná mar a thugtar le fíos go minic.²⁰ Don chuid den aiste seo atá fágtha,

féachfaidh mé ar dhá ghné de chórais pholaitíochta—srathú scísiata agus riarach—le polaitíocht na hÉireann a chur i gcomhthéacs níos leithne.

4. *Srathú Scísiata*:

I measc sainmhínte ar an stát bunaithear grúpa iomlán acu ar shraitheanna scísiata (.i. aicmí seasmhacha) a bheith i láthair.²¹ Roinneann Morton Fried, urlabhraí amháin don dream a úsáideann sainmhíniú den chineál seo, pobail i trí codanna: “egalitarian-ranked-stratified”. Scríobhann sé:

Stratified societies lacking political institutions of state level are almost impossible to find . . . The cause of this rarity is not difficult to isolate. Once stratification exists, the cause of state-ship is implicit and the actual formation of the state is begun, its formal appearance occurring within a relatively brief time.²²

Lig dom cur le seo. I bpobail ina maireann daoine ar chomhchéim (“egalitarian”), tá an oiread céanna áiteanna inmheasta (“positions of value”) is atá daoine ann. I measc pobail atá rangaithe (“ranked”), tá níos lú áiteanna le stádas ná mar atá daoine céilithe chun a líonta; bíonn daoine in iomalocht dá réir. Ach bíonn ar an té a bhfuil gradam ar leith aige a chuid a shaothrú fés agus ní roinntear bunriachtanais na beatha go héagothrom de bharr rangaithe. Cé go seoltar bia agus cánaacha eile i dtreo daoine le stádas, athdháiltéar arts iad; tá cinnirí saibhir “for what they dispensed and not for what they hoarded”. Ní bheidh aon chuid den phobal, áfach, gan maoin nó díshealbháithe (“expropriated”), .i. ní bheidh aicmí oibhachtúla, aicmí i gciall eacnamúil i láthair.²³ Chomh maith leis seo beidh ideolaíocht an mhuintearais (“kinship”) fés in uachtar; “even the highest chiefs were conceived superior kinsmen to their people”.²⁴

Ait a fhaightear *sraithú scísiata*, áfach, roinntear maoin bhunúsach an tsaoil go héagothrom, bíodh an maoin i bhfoirm talamh, uisce, ábhar té gála, ábhar déanta gléasanna oibre nó cibé. Le seo tá againn “genuine socio-economic classes associated with markedly contrasted standards of living, security and even life expectancy”. Tá a thábhacht bhunúsach imithe chomh maith ón muintearas mar phrionsabal scísiata. Dar le roinnt antraipeolaithe, mar sin, tá an stát agat (no geall a bheith) má tá srathú scísiata i láthair. Tá fóir-idirdhealú (“differentiation”) anois ann le mionlach ina rialaitheoirí proifhsúnta ar thaobh amháin agus an mórlach ar an taobh eile:

Ní mór a chinntiú, mar sin, cén saghas éagóiríome a bhí le fáil in Éirinn. Úsáidtear focail mar “maithe”, “uaisle”, “hierarchical”, “aristocratic” agus “nobility” go forleathan ach d’fhéadfaí iad a úsáid i leith phobail rangaithe nó srathaithe. Féach, mar shampla, smaointe Byrne ar eacnamaíocht na hÉireann:

Did early Ireland have a tribal economy? . . . At the present state of knowledge one is tempted to answer in the affirmative, at least for the centuries before the tenth . . . Gluckman points out that tribal societies are characterised by the possession of primary goods only, without luxuries, so that the standard of living of the wealthy could not differ radically from that of the ordinary tribesman. “A man with a thousand head of cattle could not himself consume all their milk, meat and skins. He could only use them to attract and support dependants and thus acquire power over people”. The relevance of this observation to the Irish system of *giallrae* or *célsine* will be immediately obvious.

Agus (Gluckman arís):

“Many well-authenticated records described how African chiefs distributed the tribute which flowed into them from their people, back among the people, whether as individual gifts or in huge public feasts” . . . Poseidonius attests that lavish feasts and bardic praise for royal generosity, prominent features of Gaelic society down through the middle ages, were equally characteristic of Gaul in the first century B. C.

Tá an lomthéarma “treibheach” róimhaol, dar liom, le hidirdhealú cruinn a dhéanamh idir cónais shóisialta éagsúla ach má iarrtar orainn cé acu lena réitíonn cur síos Gluckman, déarfainse córas le rangú seachas le srathú. Cheapfainse nach bhfreagraíonn seo don saol mar a bhí in Éirinn mar go raibh fóiraicmí i láthair in Éirinn sa luathré. Féach fanaise *Críth Gabhlach*.²⁶ Déantar idirdhealú sa téacs seo idir saoránaigh agus iadsan atá ina ndaoir nó gar dó. Éagóiríome bhunúsach maidir le teacht ar bhunriachtanaisí (talamh agus stoc, ach go háirithe) atá mar bhonn leis an idirdhealú. I measc na ndaoir tá an *fuaidir*, and *bothach*, an *sencheithe* agus an sclábháil (*cumal* nó *mug*). Ní scéann cáipéisí de chuid na huasalaiome an t-uafás eolais i dtreo na n-iseal ach tuigtear go bhfuair an tiarna

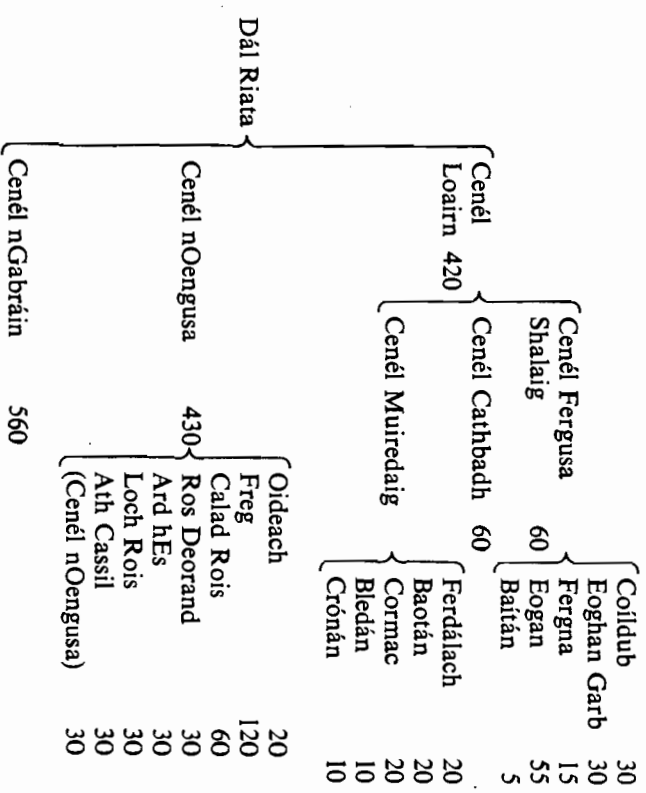
fónamh éiginnte mar aisíoc. Cé gur bh fleidir, go teoiriciúil, críoch a chur leis an gconradh eatarthu, caitheadh go raibh sin deacair. Má mhair an ceangal naoi nglún deineadh *senchléithe*, cuid de threallamh an tiarna, den *fuilir* nó den *bhothach*. Os a gcionn seo go léir bhí na saoránaigh, roinnte i ndhá chuid, *grad fatha* agus *grad fene*. Arís bhraith difríochtaí stádais eatarthu seo ar dhifríochtaí maoinne (agus an líon na *gcéle*). Má bhí athdháileadh maoinne á chleachtadh, mar shampla sa *chélsine*, ní hionann é agus an t-athdháileadh bunúsach atá le fáil i gcóras rangaithe.

Má tá fíoraicmí in Éirinn sa luathré, éagothroime iomlán cumhachta, agus uasalaicme ar rialaitheoirí próifisiúnta a baill, tá againn ceann, ar a laghad, de bhunreithe an stáit.

5. *Riarachán*

Déantar idirdhealú úsáideach san antraipeolaíocht idir (i) an ghné sin den ghníomhaíocht pholaitiúil atá dirithe ar chinneadh ar pholasáí agus (ii) an ghné sin atá dirithe ar pholasáí a chur i bhfeidhm, tar éis a roghnaithe, .i. an riarachán.²⁷ Sa chéad ghné bíonn coimhlínt i gceist idir dreamanna atá in iomaíocht lena chéile agus tá an ghníomhaíocht contraphointeach (nó "segmentary"), dár réir. Bíonn an choimhlínt seo, an tóiríocht seo ar chumhacht, le braithe ag gach leibhéal den chóras, ach níos feiceálaí i measc na huasalaicme. Sa dara gné ní coimhlínt ach udaráis a ghabhann leis an ngníomhaíocht agus tá an caidreamh hieraracach, dirithe ar pholasáí a chur i bhfeidhm ón mbarr síos agus amach.²⁸ I bpoibál atá neamhdhealaithe ("undifferentiated") ní bhíonn struchtúr ar leith ar fáil chun na gnéithe seo a léiriú. Déantar an dá ghné taobh istigh de ghrúpáí eile sa phoibál (m.sh. iadsan atá bunaithe ar an muinearas). An dtugtar aitheantas don dá ghné seo den pholaitíocht in Éirinn? Tugtar don chéad ghné .i. coimhlínt dirithe ar dhul i bhfeidhm ar pholasáí, ach deintear falltú ar ghné an riaracháin. Ní amháin sin, ach toise gan struchtúr ar leith don riarachán a bheith sofheicthe (.i. níl an córas polaitíochta idirdhealaithe ar fad), ní thugtar aitheantas don riarachán a dheintear.²⁹ Cúis amháin le seo is ea easpa cáipéisí dirithe ar an riarachán. Ciallaíonn seo go bhfuil fábhacht ar leith ag baint leis an bhfianaise atá ar fáil. Féachfáid ar dhá shampla ón seachtú céad a nochtann eolas bunúsach faoin riarachán.

(a) Cáin agus Slogadh: Senchus Fer nAlban: Téacs gairid ag trácht ar Dhál Riata na hAlban is ea Senchus Fer nAlban.³⁰ Sa chéad leath tá ginealaigh agus sa dara leath (thart ar leathnámh in iomlán) tá liostaí de thithe a ghabhann le fo-roinn de chuid Dál Riata.³¹

Is cosúil go raibh trí thuaitha taobh istigh de ríocht nó mórthuaith Dhál Riata. Mar fho-ranna ag ceann acu seo. Cenél Loairn, bhí na cenélaicha, Cenél Fergusa Shalaign, Cenél Cathbhadh agus Cenél Muiredaig agus bhíodar arts roinnte idir taoisigh. I *gcélsine* ag na taoisigh bhí líon áirithe tithe.³² Bhí feidhm riaracháin ag an struchtúr seo chomh maith:

... it should be realised that the Senchus was compiled for the purpose of informing either the over-king of Dál Riata, or some outside authority, how much tribute, among other things, could be expected from the Dál Riata.³³

Léiríonn an téacs, chomh maith, cé mar ar bailloadh fir throda le haghaidh slogadh ar mhuir nó ar thír:

	<i>Fecht dirmi slogad</i>	<i>Fecht mara/for imram</i>
Cenél Loairn	700 fer	dá vii sess cach xx tech
Cenél nOengusa	500 fer	" " " "
Cenél nGabráin	300 fer	" " " "

Is féidir a rá, mar sin, gur riaraitheoirí profiúsiúnta iad baill na huasalaicme agus go ndearnadh an riaradh trí ghnáthstruchtúir an phobail—cenéilacha, *céisime*, bailte fearainn.

(b) Bóithre: Cogitosus: Ó scríobh Colm Ó Lochlainn an t-alt aige in 1940 ní mór atá scríofa i dtaobh na mbóthar.³⁴ Rian na mbóthar seachas cúrsaí riaracháin ba shuim le Ó Lochlainn. Is soiléir go ndearnadh go leor taisil sa tír, ar a laghad i measc aicmí áirithe. Ar mhuin capall nó i gcarbaid (trucaill) a chuaigh an uasal-aicme; ar chos a ghabh an gnáthhuine.

Líostáilann *Sanas Cormaic* na saghasanna bóithre agus an gá atá le glanadh.³⁵ Caithear iad a ghlanadh in aimsir *oenaig* (eachnuathar), cogaidh agus *cue* (cuaird an tarna ar a cheill). Luaitear smachta (fineáil) sna gluaiseanna a ghabhann leis na dlíthe, má dhéantar failli i nglanadh na mbóthar.³⁶ Is soiléir ón *Sanas* gur don uasalaicme iad na bóithre: "It hé aicsin ara nglanater .i. arná héilnet cairpthinu oc dul for cai agus arná éilnet echrada oc techt do óenuch". .i. "The reasons why they are cleared are that they may not soil chariots going on a cua and that they may not soil steeds going to an assembly".³⁷

Cé a thóg nó cé a d'ordaigh go dtógfaí na bóithre? Tá raiil ghairid amháin sna dlíthe a deir: "atach rí rindad rannu"—"the demand of a king for the cutting of his roads".³⁸ Léireoidh an sampla deir-eanach agam go raibh suim ar leith agus cumhacht ag ríthe ina leithéid. Sliocht é as *Vita Sanctae Brigidae* le Cogitosus ón seachtú céad:

Again by the following miracle also St. Bridgid shone forth. Because as in as much as the power of the king of the country, in which she herself was, was very strong throughout the peoples and provinces which were under his authority; so this king was able to assemble together all peoples from all his regions and provinces to build a wide and strong road. Branches of trees and stones were laid as a foundation, and certain very strong buttresses were placed across a deep and completely uncrossable marshy hollow, and in damp and swampy places nearby, where a very strong river flowed, so that the edifice could support four-horse carts, and knights, and chariots, and wheeled carts, and an onrush of people and an incursion of enemies from all sides.

But when the people had come together from all sides, they divided up the road among relatives and families into indi-

vidual shares which each was responsible for building, so that each family or group of relatives could construct the part of the road which had been entrusted to it. And when that very difficult and laborious part near the river had been allotted to one of those nations, that nation avoided the very hard task. And it forced a lesser nation to take on instead, because of its resolute trust in St. Bridgid, this difficult part of the road construction.³⁹

6. *Crioch*

Má táthar le hiniúchadh a dhéanamh ar an gceangal idir polaitíocht agus cultúr in Éirinn sa luathré is gá breis airde a dhírú ar shaintréithe na polaitíochta i bpoibál den sórt úd. Foinse amháin chuirge seo is ea litríocht na hantraípeolaíochta ar an bpolaitíocht. Cé go bhfuil téarmaí mar "treibh" agus "treibheachas" úsáideach sa ghnáthchur síos, más cruinneas atá ag teastáil ní mór dul tharstu agus mionscrúdú a dhéanamh ar ghreithe ar leith den pholaitíocht ar nós srathú sóisialta agus riarachán.

LÍOSTA LEABHAR AGUS AISTÍ

—	1865–1901 <i>Ancient Laws of Ireland</i> (ALL) i-vi. Rolls Series Dublin. Alex and Thom.
Bannerman, John	1974 <i>Studies in the History of Dal Riada</i> . Edinburgh, Scottish Academic Press.
Bergin, Osborn, and R. I. Best	1934–8 "Tochnarc Éiraine" <i>Ériu</i> xii 137-196.
Best, R. I.	1910 "Suaidigud Tellaig Temra" ("The Settling of the Manor of Tara") <i>Ériu</i> iv 121-172.
Binchy, D. A.	1940 "Ainser Chue" 18-22 de John Ryan (eag.) <i>Féilscribhinn Eoin Mhic Néill</i> . Dublin. Sign of the Three Candles.
	1954 "Secular Institutions", 52-65 de Myles Dillon (ed.) <i>Early Irish Society</i> . Cork. Mercier Press for Cultural Relations Committee of Ireland.
	1970 (1941) <i>Criith Gablach</i> . Dublin. Institute for Advanced Studies.
	1973 "MacNeill's Study of the Ancient Irish Laws" 39-48 de F. X. Martin & F. J. Byrne (eds). <i>The Scholar Revolutionary</i> . Shannon. IUP.
	1978 <i>Corpus Iuris Hibernici</i> . i-vi. Institiúid Ardleáinn Bhaile Átha Cliath.
Byrne, Francis J.	1971 "Tribes and Tribalism in Early Ireland" <i>Ériu</i> xxii 128-166.

- 1973 "MacNeill the Historian", 15-36 de F. X. Martin and F. J. Byrne (eds). *The Scholar Revolutionary*. Shannon. IUP.
- 1970 (1969) *The Nation State and National Self-Determination*. N.Y. T. Crowell.
- *Via Sanctae Brigidae*, 778-790 de J. P. Migne *Patrologiae Latinae*, 72. Paris (1844-1864).
- 1978 "Introduction", 1-20 de R. Cohen and E. Services (eds) *Origins of the State: the Anthropology of Political Evolution*. Philadelphia. Institute for the Study of Human Issues.
- 1973 "The Early Historic Period: Monks and Traders", 18-31 de Kevin B. Nowlan (ed.) *Travel and Transport in Ireland*. Dublin. Gill and Macmillan.
- 1968 "Tribe as an Autonomous Unit", 83-100 de June Helm (ed.) *Essays on the Problem of Tribe*. University of Washington Press for American Ethnological Society.
- 1959 "Political Anthropology", 210-262 de Bernard J. Siegel (ed.) *Biennial Review of Anthropology*. Stanford. Stanford University Press.
- 1963 "Political Sociology and the Anthropological Study of African Politics" *European Journal of Sociology*, 4, 311-329.
- 1940 *African Political Systems*. London, Oxford University Press for International African Institute.
- 1976 *Interethnic Relations, an Essay in Sociological Theory*. N.Y./Amsterdam. Elsevier.
- 1967 *The Evolution of Political Society*. N.Y. Random House.
- 1968 "Introduction", 1-33 de A. J. Otway-Ruthven *A History of Medieval Ireland*. London. Ernest Benn.
- 1978 "Notes on the Early Irish Concept of Unity" *Crane Bag*, 2, 57-71.
- 1968 (1919) *Phases of Irish History*. Dublin, Gill & Son.
- 1978 "Nationality and Kingship in Pre-Norman Ireland", 1-35 de T. W. Moody (ed.) *Nationality and the Pursuit of National Independence—Historical Studies xi*. Belfast Appletree Press for Irish Committee of Historical Sciences.
- 1940 "Roadways in Ancient Ireland", 465-74 de John Ryan (eag.) *Féilscribhinn Eoin Mhic Néill*. Dublin.
- 1976 (1961) *Celtic Heritage*. London Thames and Hudson.

- Sahlins, Marshall 1968 *Tribesmen*. Englewood Cliffs, N. J. Prentice Hall.
- Service, Elman 1971 [1962] *Primitive Social Organization: an evolutionary perspective*. 2nd ed. N.Y. Random House.
- Smith, Anthony D. 1971 *Theories of Nationalism*. N.Y. Harper Torch-books.
- Smith, M. G. 1956 "On Segmentary Lineage Systems" *Jr. Roy. Anthropological Institute*, 86 (39-80).
- Southall, Aidan 1969 [1965] "A Critique of the Typology of States and Political Systems", 113-140 de M. Banton (ed.) *Political Systems and the Distribution of Power*. A.S.A. Monographs 2. London. Tavistock.
- Stokes, Whitley (ed.) 1862 "Sanas Cormaic", 1-46 of *Three Irish Glossaries* London. Williams & Norgate.

NÓTAÍ

1. Féach Cobban, Francis agus A. D. Smith don náisiúnachas. 2. de Paor Ich 20. 3. Mac Néill Ich 101. 4. Féach Rees Ich 159; Mac Cana Ich 61. 5. Best, 152-3 agus Rees 120, 146. 6. Rees Ich 158; Mac Cana 62. 7. Ní mór, ar ndóigh, an tábhacht a bhain le haithneantas tíre ag an am a chur i gcomhthéas le haithneantas agus díseacht d'aonaid eile, m.sh. an chliann, an tuath, an dúiche (regio), creideamh. 8. San aithneas sin, is as a thagann na deismitreachaí seo leanas. 9. *Ibid.*, 63, 58. 10. *Ibid.*, 66, ag tagairt dó do Fortes and Evans-Pritchard; féach thíos. 11. *Ibid.*, 59, 12. *Ibid.*, 68, 13. Don esaontas seo féach Binchy 62; Byrne 1971, 128; 1973, 24-5; Ó Corráin, 1-4. 14. Binchy 1954 agus Byrne 1971, 15. Binchy 1973, 45 agus 1954, 59, 62. 16. Byrne 1971, 133, 17. Fortes and Evans-Pritchard Ich 5. 18. Fallens Ich 312; féach chomh maith Easton Ich 226 agus Radcliffe-Brown i Fortes and Evans-Pritchard Ich xiv. 19. Dole Ich 95; féach sampla eile ag Southall Ich 128-9.
20. Chomh maith leis na húdair luaite thuas, dhéanfaínn tagairt d'aisle Hughes (1968) atá easamhach go maith mar chunntas ar chóras polaitíochta. 21. Féach Fried, Sahlins, Service and Cohen-Service. 22. Fried Ich 185. Tá an dá aithneann bunaithe cuid mhór ar shaohar Fried. 23. Glactar leis go mbeidh aicmi subhachtúil i láthair. i. aicmi i gciall shóisialta. 24. Sahlins 92, 87 cf. Fried 120-121. 25. Byrne 1971, 138; 143-3 ag tagairt dó do Max Gluckman 1965 *Politics, Law and Ritual in Tribal Society*, Oxford. 26. Binchy 1970. 27. Dob é M. G. Smith a léiriú an difríocht seo ar dtús. 28. Sampla ónar gcóras polaitíochta féin: Léirithe coimhlint i daoibh polasai idir páirtithe polaitíochta agus idir iad agus dreamanna eile ar mhaithe leo go n-éistefai lena nglórtha—lucht gnó, céard-chumainn, na nEaglaisí 71: léirithear gné an riaracháin leis an státseirbhís, forais dí 71.

29. Mar threithe luaitear "absence of public administrative machinery", "extreme fragmentation" (Binchy 1973, 45) agus "entirely decentralised society" (Hughes 1968, 9). 30. Faoi bhun trí leathnach san eagrán ag Bannerman. On dechúú céad a shloiríonn an chóip atá againn ach formhór an ábhair inti ag dul siar go téacs de chuid na seachtú haoise, dar leis an bhfeair eagrair. 31. Bunaithe

ar théacs agus cuntas Bannerman. Fágaim ar leathaobh na deacrachtaí a ghabhann leis an téacs, m.sh. nach diagan líon na dlíthe in áiteanna sa téacs leis an líon a thugtar in áiteanna eile. 32. Toisc líon na dlíthe faoi smacht na draoiseach a bheith roinnte i gcúigeanna sé tuairim an údair go diagan seo leis an gcuntas ar an *grédlíne* i gCríth Gablach; féach Bannerman 133-140.

33. Bannerman 137. 34. Ó Lochlainn. 35. Stokes, lch 38 s.v. rot. 36. ALI i, 158. 27; v. 476, 21; cf. Binchy 1978 Iml. 5 lch 19041. 7. 37. Stokes 38: seo an leagan atá ag Binchy 1940 lch 20. 38. ALI iv 306, 7. 39. Cogitosus lch 786-7. Táim buíoch do Martin Pulbrook, Roimn na gClasraí, Má Nuad, don aistriúchán seo. Féach chomh maith, an cur síos ar thógáil tóchair atá le fáil i dtOchmarc Etraine, Bergin agus Best 178/9.

TUAIRISC

Bhí an tÁthair Micheál Mac Gréil ina chathaoirleach don léacht seo, rud a d'oir mar gur leis an Roimn Socheolaíochta a bhaineann an léachtéir. Chuir seisean a smaointe in iúl go méite soléir—agus in éit bllieog bhí cabhair teilgeora aige. Bhí plé an-bhríomhar tar éis na cainte. Ba léir don lucht éisteachta go raibh na múnlaí classacacha a dearadh leathchead bliain ó shin, agus atá in úsáid fós ag lucht léinn agus luathstaire i gcoitinne sa tír seo á gonaíoch. Chuir an cathaoirleach tús leis an díospóireacht á fhiáfraí an bhfuil chríochas ag brú an mhuintearais i leataobh cheana féin sa tréimhse i gceist. Dúirt an léachtóir go raibh, ábhar. Dhirigh McCone ár a n-aird ar thábhacht na mbeathai luatha naomh—Vita Brigidae le Cogitosus go háirithe, mar fhoinsé eolais ar an gcóras polaitiúil agus eile sa ré sin; gur iontaofa go mór iad ná na Dlíthe faoi shaol na linne; go bhfuil ciall theicniúil ar leith le focal mar *sarrap*, *dax* etc. ag leitheid Mhuirichú. D'aontaigh sé leis an léachtóir sa mhéid gur thuairimigh sé go raibh an córas polaitiúil níos forbartha ná mar a deirtear de ghnáth—ar fhianaise fhocal ár scolairí, gan na foinsí féin a ransú.

Luaigh Breandán Ó Cíobháin go raibh fianaise sna Dlíthe chomh maith a thaispeánann go raibh forbairt áirithe ar an gcóras polaitiúil e.g. is léir go bhfuil riarachán i gceist i gCoibnes Uisci Thairidne; agus go bhfuil dearmad ar an mBinseach nuair a deir sé nach féidir go dtugadh an rí breith ar an Satharn; deir an téacs a mhalarí; réamhbhreith *a priori* faoi deara don scoláire seasamh ar an bhfód sin. Bhí focal mar “scannalach”, “aiféiseach” á lua le tuairimí mór-scoláirí idir bheo agus mharbh!

D'fhiafraigh Nollaig Ó Muraíle an raibh forbairt le feiceáil sna cáipéisí? Aontaíodh go raibh—agus ar gach gné. Ceartaíodh an

Docharrach a d'fhág “redistribution” as an áireamh in alt tábhachtach ar thrádáil le déanaí. Ní féadfaidh “ceannaithe” a bheith in éirínn fadó—“pedlars” a bhí againn, dá réir sin, a deir scoláirí!

D'fhiafraigh Anraí Ó Braonáin an raibh baint ag an Eaglais leis an bhforbairt. Bhí, ar ndóigh, agus go háirithe le cúrsaí pionóis e.g. cloisimid faoi chléirigh ag éileamh pionós báis. Chuir Art Ó Maolfhabhail ceist faoi pionós príobháideach i gcodarsnacht le pionós poiblí.

Luadh an dearcadh dlúltach atá ag scoláirí i leith iarrachtaí láirraíthe Uí Néill agus Uí Chonchúir. Cáinte ar an bholscaireacht. Ach, an bholscaireacht féin, a dúirt McCone nár chruthaigh sé go raibh idéal ag na ríthe i gceist. Nuair a bhíonn ceisteanna mar seo á bplé, a dúirt Damien Ó Muirí, ní mór cuimhneamh air go raibh daonra an-bheag—c. 100,000, sa tír ag an am.

Bhí an tuairisceoir chomh gnothach ag glacadh nótaí, agus bhí an lucht éisteachta chomh gafa sa phlé, nár éirigh leis féin aon cheist a chur. Chuir an cathaoirleach clabhsúr ar an bplé faoi dheireadh agus thug an moladh ba dhual don léachtóir. Bhí tart orainn go léir tar éis na deaí: fuair sé a dhíol de mhúchadh.